

Lappeenranta 13.6.2004

Sotaorpojen valtakunnallinen juhla

Hyvät kuulijat

Muutama vuosi sitten löytyi vintiltä mustakantinen vihko. Sen viimeisellä sivulla lukee: ”Luumäellä 19.2. 1941 klo 8.00 tuntia ennen pataljoonan suuria 3-päiväisiä taisteluharjoituksia, 23.2. alkaa 8 vuorokauden loma. Tämän vihkon sisältö on kirjoitettu asevelvollisuusajan muistoksi Hirvasjärven varuskunnassa Luumäellä 10/5. Pr:oon k.k. osastossa. R.P.”

Vihkoon ovat kirjoittaneet muistojaan varusmiespalvelustaan suorittavat nuoret miehet. Siitä löytyvät sen ajan iskelmät: Rantakoivun alla. Elämää juoksuhaudassa, Kaunis on luoksesi kaipuu, Aila-tango. Kirje sieltä jostakin -- joitakin mainitakse- ni. Vihkon viimeinen laulu on Merten taa. Sotamies Salonen on kirjoittanut värssyn: ”Jos joskus aikahan menneeseen luot katseen, mi muistoja etsii. Kun muistojen tarhassa kantelo soi, se nauraa -- ja kynelehtii. Niin muistat sä silloin sitäkin, joka sanelut nämä piirsi. Jonka aika ja kohtalo pois muistojen tarhasta piirsi.

Vihkon omistaja, enoni, kummisetäni, kaatui syksyllä 1941. Lokakuussa samana syksynä kaatui myös oma isäni Paatenen lähellä.

Nämä vihkoon kirjoittaneet nuoret miehet eivät olleet ehtineet vielä talvisotaan. Kun jatkosota syttyi, alkoi heidän sotansa. Millä mielellä he sinne lähtivät?

Kirjailija Benedict Zilliacus, itse Kannaksen koviin taisteluihin osallistunut, pohtii kirjassaan ”Vuoren varjo” sotaan lähtevien tunnelmia ja jälkiviisautta siitä miten sota olisi voitu välttää, Hän kirjoittaa, etteivät tavalliset ihmiset lämmenneet Suur-Suomi kiihkoilulle, mutta eivät liioin lähteneet jatkosotaan tahdottomina, vastuut- tomien sotahullujen johtajien talutusnuorassa. ”Me lähdimme kertakaikkiaan sillä mielellä kuin olisimme yksittäisinä ihmisinä lähteneet hakemaan takaisin sellaista, minkä olimme menettäneet. Epäoikeudenmukaisuuden tunne Karjalan menetyk- sestä oli elävä ja aito, se ei ollut syntynyt minkään propagandan tuloksena”, Zilliacus kirjoittaa.

Kaikki tiedämme, että Neuvostoliitto aloitti kesästä 1940 lähtien hirvittävän painostuksen Suomea kohtaan. Rajalle keskitettiin joukkoja, sisäisiin asioihimme puututtiin, puolueettomuuspolitiikkaamme arvosteltiin ja puolustautumismah- dollisuuksille asetettiin aina vaan uusia esteitä. Koska tilanne oli sietämätön, sota näytti ainoalta mahdollisuudelta. Senkin tiedämme, että monien meidän isät eläisivät vielä, jos sotaan ei olisi menty, mutta ehkä meidät olisi liitetty kuten Bal- tian maat ”neuvostokansojen kunniakkaaseen perheeseen”, niin kuin ulkoministeri Molotov vuonna 1940 sanoi.

Me sotaorvot olemme nyt ensimmäistä kertaa valtakunnallisessa tapaamisessa, ja voimme vasta nyt puhua toistemme kanssa, me, jotka parhaiten ymmärrämme toinen toisiamme. Nyt vasta, lähes kuusikymmentä vuotta sodan päättymisen jälkeen olemme koolla tässä Lappeenranta-salissa ja voimme avoimesti keskustella kipeistä kokemuksistamme. Emme me lapsina ymmärtäneet kohtaloamme. Minullakin oli sodan jälkeen merkillinen salaisuus sisälläni, josta en puhunut edes äidilleni. Mietin aina, että isän poissaoloon voi olla kolme syytä: joko hän on maassa tai taivaassa tai sitten oli vielä kolmas mahdollisuus, paras kaikista, hän on vankileirillä. Kuinka pieni tyttö tuli tietoiseksi vankileiristä, sitä en tiedä. Vasta isompana ymmärsin, että isä ei ollut vankileirillä. Hän oli taivaassa.

Viime vuosina ovat havahtuneet puhumaan myös sotalapset, joiden joukossa oli paljon sotaorpoja. Heidät vietiin Ruotsiin tai Tanskaan, monet itkien, ikävä, kauhu ja pelko sydämessään. Joidenkin kohtalo oli hyvä, mutta nyt kun he ovat rohjenneet kertoa enemmän vaiheistaan, on ollut järkyttävää havaita, miten monilla on ollut myös todella vaikeita kokemuksia.

Miten maa selvisi siitä, että tuhansia ja taas tuhansia miehiä kaatui sodassa. Sotaleskien lukumääräksi on arvioitu 27 000 -- 30 000. Sotaorvoiksi jäi noin 50 000 lasta. Kaatuneiden vanhempia, joita suru siis myös välittömästi kosketti, oli noin 100 000. Mikä valtava määrä surua, jonka on täytynyt vaikuttaa koko maan kehitykseen. Mikä valtava määrä lasten hätääntyneitä silmiä, aikuisten itkuja. Miten äidit ja isät, vaimot ja lapset, iskot ja veljet kestivät sen kuolinviestien virran, joka alkoi vuodesta 1939 ja kesti vuoteen 1945?

Hyvät kuulijat, vaikka me tiedämme nämä luvut, muistutan kuitenkin mieliinne, että talvi- ja jatkosodan aikana Suomi menetti yhteensä noin 86 000 kaatunutta, heidän joukossaan meidän tässä juhlassa olevien isät. Haavoittuneiden määrä ylitti 57 000, joista noin 7000 kuoli myöhemmin. Pysyvästi invalideiksi jäi noin 10 000. Sotavangeista jäi palaamatta noin 300 miestä.

Rintamalla kaatui miesten rinnalla myös naisia, lottia jotka olivat myös äitejä ja vaimoja, siskoja ja tyttäriä. Kotirintamalla naiset joutuivat ponnistamaan voimansa äärimmilleen. Suomalaiset naiset, meidän äitimme ja isoäitimme, pitivät tätä maata pystyssä sotavuosina. He saivat eteensä suruviestit, he hoitivat tehtaat, maanviljelyksen, kaupan, kodin ja perheet. Naiset vapauttivat työllään rintamalle noin neljää armeijakuntaa vastaavan määrän miehiä. Naisia työskenteli rintamajoukoissa jatkuvasti yli 22 000 ja kotirintamalla toimi yli kymmenkertainen määrä vapaa-aikanaan maanpuolustuksen hyväksi.

Isiemme kaaduttua sodassa monien tilalle tulivat isäpuolet. Rauhan tultua rintamalta palasi kuolemanväsyneitä sotilaita kaikkine kokemuksineen. Monet heistä menivät naimisiin sotaleskien kanssa. Joutuivatko äitimme käymään

uudelleen läpi sodat öisin, kun vieressä uupunut mies taisteli Tali-Ihantalan ja Viipurinlahden taistelut taas uudelleen? Miten monta vuotta sota kesti vielä rauhan tultua? Kaiken lisäksi nuo miehet hiljennettiin julkisesti, heidät, joille olisi ollut niin tärkeää saada purkaa kaikki tuska sydämestään. Ei ollut tälle maalle enää kunniakasta puhua sodasta eikä kaatuneista. Ehkä siksi myös sanalla sotaorpo tuntui olleen monissa yhteyksissä kielteinen kaiku. Yritettiinkö myös koko sotaorpo unohtaa olemalla puhumatta siitä?

Rintamamiehet vaiennettiin sotiemme jälkeen. Uskon, että jos he olisivat saaneet purkaa sisältään sotavuosien kokemukset, heitä olisi yhä paljon enemmän keskuudessamme. Myös lotat hiljennettiin. Miten monta äitiämme ja isoäitiämme on mennyt hautaan pakahduttava tuska sydämessään. Sotalesket hiljennettiin, tuskin he paljon uskalsivat kertoa surustaan. He menivät ehkä uudelleen naimisiin ja saivat uusia lapsia, mutta heidän sisällään oli suru menetetyistä nuoruudesta, kaipaus ja muistot.

Hyvät kuulijat,

*Missä missä kukat on, tullut kesä on,
kukkaset on kadonneet, tiedätkö syyn?
Kukkaset on kadonneet, tyttöset ne poimineet.
Voi milloin muistat sen, milloin muistat sen?*

*Missä nuoret miehet on, vaikka kesä on,
minne miehet kadonneet, tiedätkö syyn?
Kaikki miehet kadonneet, sotaan ovat lähteneet
Voi milloin muistat sen, milloin muistat sen?*

*Missä missä sotilaat, vaikka kesä on,
sotilaat on kadonneet, tiedätkö syyn?
Sotilaat on kadonneet, poveen maan on joutuneet.
Voi milloin muistat sen, milloin muistat sen?*

*Missä missä nyt on maa, vaikka kesä on?
Minne maa on kadonnut, tiedätkö syyn?
Maa on aivan entinen, kukkaset vain peittää sen
Voi milloin muistat sen, milloin muistat sen?*

Nämä Sauvo Puhtilan suomentamat Pete Seegerin ihanat säkeet eivät selityksiä kaipaa.

Varmaan jokainen meistä on joskus ajatellut, millaista elämä olisi ollut, jos oma isä tai äiti olisi jäänyt sodasta eloon. Sanon teille: yli 60 vuotta ihminen ei voi vain surra ja itkeä sitä mitä ei ole olemassa. Me jatkoimme elämää, meidän oli jatkettava. Suomessa meidän määrämme oli väkilukuun nähden suuri, mutta emme me olleet ainoita sotaorpoja Euroopassa, myös monissa muissa maissa lapset menettivät vanhempiaan, kokonaisia perheitä. Arvioiden mukaan toinen maailmansota kosketti 50 miljoonaa ihmistä. Kuinka maailma ylipäätään selvisi siitä? Siihen ei ole vastausta, vaikka kaikki on tapahtunut meidän elinaikanamme eikä historian muinaisuudessa.

Mitä me opimme sodasta?

Me opimme elämän perusasioita, itsenäisyyttä, sitkeyttä, vastuuta. Olen sanonut, että luovuus lähtee ristiriidasta, että yltäkylläisyydestä ei voi luoda, elämä, jossa ei ole särmiä, ei synnytä luovuutta. Sotaorpos on merkinnyt meille kaikille ristiriitaa, joka on ollut ylitettävä. Siihen liittyvät emotionaaliset seikat ovat vieneet meitä eteenpäin, meidän on ollut pakko selvittää ja se on myös sillä tavoin vahvistanut meitä.

Me perustimme omat perheemme 50-60-luvuilla ja saimme pian lapsia. Me olimme tämän maan veronmaksajia ja kasvatimme ja koulutimme lapsemme. Useimpien meidän äidit elävät vielä, heidän asemansa on nyt parempi kuin koskaan, sillä tässä maassa ihmisistä pidetään huolta. Mutta me emme tiedä heidän sisimpiä ajatuksiaan, miten paljon sotavuodet heihin vaikuttivat. Ja miten paljon ne vaikuttivat meihin. Isänmaamme ei pyydä meiltä anteeksi sitä mitä saimme kestää. Me vain kestimme. Ja keitämme yhä, sillä meille on selvinnyt, ettei mikään niin hirveä voi kansakuntaa kohdata kuin sota. Me olemme elossa, me olemme nykyisiä ja tulevia isovanhempia. Meidänkin käsissämme on vielä tämän isänmaamme tulevaisuus.